AMGUEDDFEYDD YN NEWID BYWYDAU

Cymru

Museums Association

RHAGAIR

Mae ymrwymiad pawb ohonom i ymgyrch Amgueddfeydd yn Newid Bywydau a'n hangerdd dros yr ymgyrch yn bwysicach yn awr nag erioed.

A ninnau'n dal mewn cyfnod o ansicrwydd, ochr yn ochr â'r anghydraddoldebau a'r rhaniadau sydd mor gyffredin, mae mwy a mwy o amgueddfeydd, bach a mawr, sydd â gwahanol gynulleidfaoedd a dulliau llywodraethu, yn torchi eu llewys gan ddefnyddio'u casgliadau gwych a'u creadigrwydd i gysylltu â'r gymdeithas o'u cwmpas. Maent yn cefnogi pobl sydd â dementia, yn goresgyn unigrwydd trwy ddwyn pobl ynghyd, yn cynnig cyfleoedd i hyfforddi a dysgu, yn ymwneud â phlant a theuluoedd ac yn dathlu treftadaeth a diwylliant Cymru a'r iaith Gymraeg.

Mae hyn yn rhan hanfodol o genhadaeth llawer o amgueddfeydd a chânt eu gyrru gan ymdeimlad dwfn o bwrpas. I mi, yr hyn y mae'r enghreifftiau hyn yn ei amlygu yw bod amgueddfeydd yn dod yn lleoedd hawdd mynd a dod iddynt, yn cydweithio â chymunedau a phartneriaid o bob lliw a llun i harneisio ein casgliadau gwych a'n gofodau anhygoel, gyda'r nod clir o newid bywydau er gwell. Y fath bobl wych! Y fath straeon ysbrydoledig! Y fath gasgliadau anhygoel!

Byddai'n braf clywed am eich enghreifftiau chi fel y gallwn eu defnyddio i ysbrydoli eraill.

Maggie Appleton
Llywydd (2018-21)
Cymdeithas yr Amgueddfeydd

Mae amgueddfeydd Cymru yn rhwydwaith o adnoddau cymunedol pwysig ac mae'r astudiaethau achos yn y llyfryn hwn yn dangos pa mor werthfawr ydynt i Gymru a pha mor hanfodol i'w hardaloedd.

Ledled Cymru, cawn enghreifftiau grymus a dyfeisgar o gasgliadau, prosiectau, gweithgareddau a rhaglenni amgueddfeydd yn creu newid er budd unigolion a chymunedau. Mae amgueddfeydd yn gofalu am gof diwylliannol Cymru – y gwrthrychau a'r storïau sy'n ein hysbrydoli i ddysgu o'n gorffennol er mwyn deall ein presennol a chreu dyfodol gwell. O ddydd i ddydd, heb halibalŵ, mae amgueddfeydd Cymru'n cefnogi eu cymunedau ac yn helpu i gyflawni agendâu cymdeithasol a llywodraethol allweddol fel cydlyniant cymunedol, yr economi, iechyd a lles, dysgu, a datblygu sgiliau.

Yn sicr, mae amgueddfeydd Cymru'n newid bywydau – a gobeithio bod yr astudiaethau achos a welir yma yn dangos pa mor hanfodol ydynt i gymunedau ledled y wlad.

Victoria Rogers
Llywydd (2016-21)
Ffederasiwn Amgueddfeydd ac Orielau Celf Cymru

CYMDEITHAS YR AMGUEDDFEYDD

YSBRYDOLI AMGUEDDFEYDD I NEWID BYWYDAU

01.
Gwella iechyd a lles

- Mae amgueddfeydd yn gwella ansawdd ein bywyd a'n hiechyd meddyliol a chorfforol.
- Mae amgueddfeydd yn cydweithio â sefydliadau iechyd a lles i helpu pob math o bobl mewn cymdeithas, sydd â gwahanol anghenion.
- Mae gwirfoddoli a chymryd rhan ystyrlon yn hybu lles a hunanhyder a gallant ehangu gorwelion y bobl sy'n cymryd rhan, yr amgueddfa a'r cyhoedd.

02.
Creu lleoedd gwell i fyw a gweithio ynddynt

- Mae amgueddfeydd yn ein helpu i werthfawrogi'r mannau yr ydym yn byw ac yn gweithio ynddynt ac yn ymweld â nhw, ac yn ein helpu i ddeall o ble y daethom.
- Mae amgueddfeydd yn creu ymdeimlad o berthyn trwy ymgysylltu â chymunedau ac annog y cyhoedd i gymryd rhan weithredol mewn penderfyniadau.
- Mae amgueddfeydd yn defnyddio ymgysylltu, dysgu a chasgliadau i greu dealltwriaeth o fewn gwahanol grwpiau a chymunedau mewn cymdeithas a rhyngddynt.
- Mae amgueddfeydd yn ffurfio partneriaethau gyda grwpiau cymunedol, elusennau a chyrff trydydd sector er mwyn creu lleoedd sy'n agored ac yn hygyrch i bawb.

03.
Ysbrydoli ymgysylltu, myfyrio a thrafod

- Mae amgueddfeydd yn cydweithio â'r cyhoedd, sy'n cymryd rhan weithredol a chreadigol ym mywyd yr amgueddfa – gan ei defnyddio fel lle i gyfnewid safbwyntiau, profiadau, syniadau a gwybodaeth.
- Mae amgueddfeydd yn ein helpu i ddeall y byd cymhleth o'n cwmpas a ffeindio'n ffordd trwyddo, gan ein hannog i fyfyrio ar heriau ein hoes fel camwahaniaethu, gwrthdaro, tlodi a newid hinsawdd.
- Mae amgueddfeydd yn defnyddio'u gwaith ymchwil a'u casgliadau i herio tybiaethau, i feithrin trafodaeth ac i ysgogi pobl i gyfrannu at newidiadau er gwell yn y byd. Nid lleoedd niwtral ydynt.
- Mae amgueddfeydd yn ysbrydoli dysgu a chreadigrwydd mewn plant ac oedolion, ac yn ymdrechu i sicrhau bod y cyfleoedd hyn ar gael i gynulleidfa eang ac amrywiol ar bob cam o'u bywyd.

01.

GWELLA IECHYD A LLES

CELF YN YSBYTAI MAES COVID-19 AMGUEDDFA CYMRU

Ar ddechrau pandemig Covid-19 yn 2020, cyhoeddodd Iechyd Cyhoeddus Cymru y byddai'n creu ysbytai maes ledled Cymru er mwyn dyblu nifer y gwelyau oedd ar gael gan y GIG. Yn wahanol i ysbytai parhaol, adeiladau wedi'u haddasu neu adeiladau dros dro oedd y rhain ond roedd ganddynt un peth yn gyffredin, roedd y waliau'n noeth. Yr her i Amgueddfa Cymru oedd trawsnewid rhai o'r adeiladau hyn yn orielau celf.

Trwy gydweithio â Chyngor Celfyddydau Cymru a gyda chefnogaeth Llywodraeth Cymru, dyfeisiodd Amgueddfa Cymru *Celf ar y Cyd*, sef cyfres o brosiectau uchelgeisiol ym maes celf weledol sy'n ein herio i rannu'r casgliad celf ledled Cymru yn ystod yr argyfwng. Mewn cydweithrediad â byrddau iechyd ledled Cymru, ein tasg oedd gwneud i bobl deimlo'n gartrefol a gweithredu ar frys fel y byddai'r gwaith yn barod pan gyrhaeddai'r cleifion cyntaf.

Wrth i bandemig Covid-19 waethygu dros y gaeaf ac i'r pwysedd ar staff y GIG gynyddu, roeddem yn dal ati i fynd â'r casgliad celf i ysbytai er mwyn ysbrydoli a chysuro'r staff a'r cleifion.

Ddechrau mis Chwefror 2021, agorwyd Hafan Staff newydd ar safle Ysbyty Athrofaol Cymru yng Nghaerdydd, wedi'i ariannu'n rhannol trwy elusen sy'n cael ei rhedeg gan y pêl-droediwr o Gymro, Gareth Bale a'i deulu, gyda'r nod o hybu lles staff y GIG.

Gwahoddwyd staff yr ysbyty i ddewis pa fath o weithiau celf yr hoffent eu gweld a'r hoff thema o bell ffordd oedd byd natur. Dewiswyd lluniau sy'n ceisio dod â hud yr awyr agored i mewn i'r adeilad, gan ddefnyddio copïau enfawr o'r darluniau sy'n ymestyn o'r llawr i'r nenfwd.

Cam nesaf y prosiect fydd dod â barddoniaeth i'r waliau, ac mae gwaith newydd yn cael ei gomisiynu gan ddwy fardd o Gymru, Hannan Issa ac Elan Grug. Caiff y cerddi eu hysbrydoli gan y lluniau a byddant yn cynnig safbwyntiau ffres a ffyrdd newydd o feddwl am gelf, y dirwedd naturiol, a phwysigrwydd hyn i bawb ohonom, yn enwedig mewn amseroedd anodd.

Mae Amgueddfa Cymru yn dal i gynnal sgyrsiau gyda byrddau iechyd ledled Cymru er mwyn canfod dulliau newydd o sicrhau bod cleifion a thimau'r GIG yn gallu defnyddio'r casgliad celf mewn ffordd sy'n gweithio iddyn nhw, ar-lein ac yn y gweithle.

CAFFIS COF SY'N PONTIO'R CENEDLAETHAU

GWASANAETH AMGUEDDFEYDD SIR FYNWY

> Mae'r rhaglen yn esiampl wych i brosiectau eraill sy'n pontio'r cenedlaethau a bydd yn cael ei defnyddio fel patrwm ar gyfer i grwpiau Ffrindiau Dementia eraill ledled y Deyrnas Unedig.

Ian Thomas
Cymdeithas Alzheimer

Ledled Prydain, mae mwy a mwy o bobl yn byw gyda dementia. Bu Gwasanaeth Amgueddfeydd Sir Fynwy yn chwilio am ffyrdd newydd o gynnwys pobl sy'n byw gyda dementia yn eu rhaglenni, gan adeiladu ar ein rhaglen atgofion lwyddiannus sy'n cael ei rhedeg gan wirfoddolwyr.

Pan ofynnodd ein hysgol uwchradd leol i ni eu helpu â Her Gymunedol Bagloriaeth Cymru, roedd yn ymddangos yn gyfle delfrydol i greu prosiect a fyddai'n dod â phobl ifanc a phobl sy'n byw gyda dementia at ei gilydd: caffis cof sy'n pontio'r cenedlaethau.

Hyfforddwyd ein carfan gyntaf o 10 o bobl ifanc i ddefnyddio gwrthrychau yr oedd modd gafael ynddynt i ysgogi sgyrsiau a threfnwyd sesiynau ymwybyddiaeth Ffrindiau Dementia ar eu cyfer. Bu'r myfyrwyr yn cydweithio â staff yr amgueddfa i ymchwilio ac fe drefnwyd cyfres o gaffis cof, dwy awr o hyd, ar themâu oedd yn cynnwys cerddoriaeth, gwrthrychau y gallent afael ynddynt, gwisgoedd, a the prynhawn.

Daeth nifer dda i'r caffis a chawsant ymateb ffafriol. Buont o fudd i'r myfyrwyr hefyd. Cafodd rhai ohonynt wobr gwirfoddolwyr ifanc ac aros ymlaen i fentora'r garfan nesaf.

Yn ogystal, mae prosiect Caffi Cof wedi arwain at ehangu ein rhaglenni ar gyfer pobl sy'n byw gyda dementia, gan gynnwys gweithdai creadigol a phartneriaethau gyda'n hawdurdod iechyd lleol.

Ydyn ni'n gwneud gwahaniaeth? Gobeithio'n bod ni.

> Mae'n gwneud i bobl sy'n byw gyda dementia deimlo fel pobl eto.

Gofalwr rhywun a fu ar y cwrs gweithdai creadigol

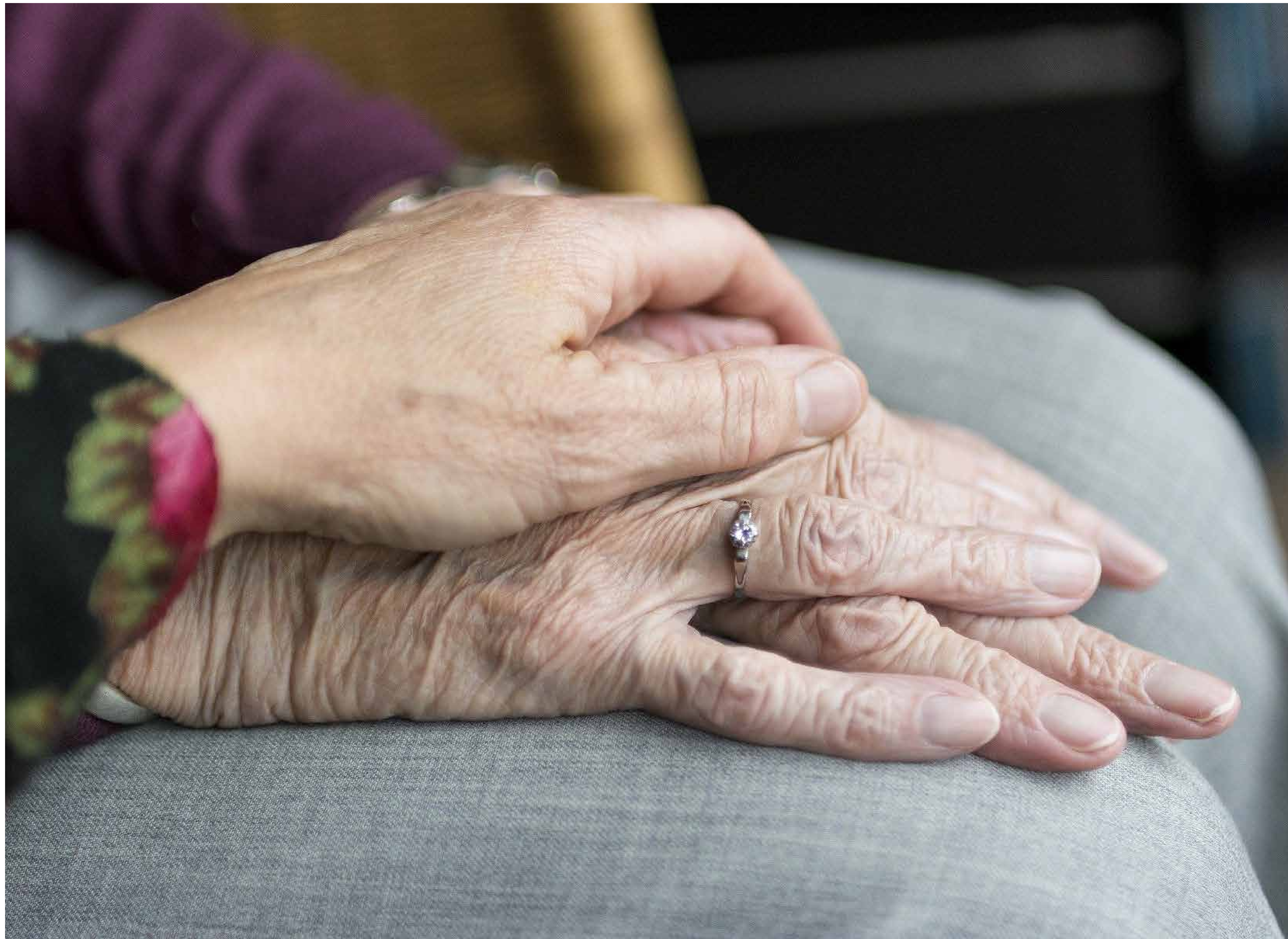

ADEILADU PARTNERIAETH AR GYFER NEWID
AMGUEDDFA CWM CYNON

Ym mis Tachwedd 2019 cyflwynodd Amgueddfa Cwm Cynon mewn partneriaeth â'r elusen leol, Cynon Valley Pals, Gynllun Laniard Blodyn Haul yn yr amgueddfa. Mewn meysydd awyr y defnyddiwyd y cynllun yn wreiddiol ac mae'n ffordd ddiffwdan i staff adnabod pobl y gall fod arnynt angen cymorth ychwanegol ar eu hymweliad. Cyflwynwyd y cynllun i'r amgueddfa gan Cynon Valley Pals, a oedd yn ei hyrwyddo yn y gymuned gyfan.

Lansiwyd y cynllun ar ôl cyfnod o ymgynghori a gweithdai gyda'r elusen. Bu Cynon Valley Pals yn rhannu eu profiadau ac yn ateb cwestiynau am y cynllun.

Mae llwyddiant y lansiad hwn wedi creu perthynas lwyddiannus gyda'r elusen. Aeth yr amgueddfa ati i adeiladu ar y cynllun gan gyflwyno gwybodaeth synhwyraidd yn ei horielau. Mae'r arwyddion wedi'u cynllunio i roi syniad i bobl beth sydd i'w ddisgwyl yng ngwahanol rannau'r amgueddfa, gan helpu pobl sy'n pryderu am fynd i leoedd heb wybod beth i'w ddisgwyl a lleihau'r potensial ar gyfer gorlwytho synhwyraidd.

Mae'r amgueddfa'n dal i gydweithio â Cynon Valley Pals fel rhan o brosiect a ariennir gan y People's Health Trust. Mae'n cydweithio â theuluoedd lleol a gefnogir gan yr elusen a bydd eu lleisiau nhw'n penderfynu sut mae'r prosiect yn datblygu. Byddant hefyd yn datblygu sgiliau newydd ac yn dal i ymwneud â'r amgueddfa a'r gymuned leol.

Mae'r bartneriaeth yn dal yn un o ddysgu a chyfnewid. Rydym yn dal i ddysgu ac i adeiladu ar arferion gorau. Trwy'r bartneriaeth weithiol hon rydym wedi gwneud mwy dros yr amgueddfa a'r gymuned nag y gallai'r naill na'r llall ohonom fod wedi'i wneud ar ein pen ein hunain.

HIDDEN NOW HEARD

MENCAP CYMRU MEWN PARTNERIAETH AG AMGUEDDFA WERIN CYMRU SAIN FFAGAN AC AMGUEDDFEYDD RHANBARTHOL

> Rwy'n credu bod cael rhywun ag anabledd dysgu yn bresennol yn gallu helpu i wneud i bobl deimlo'n gartrefol, nid yn unig y cyn-gleifion ond y staff cymorth hefyd gan fod gennym brofiadau'n gyffredin.

Roedd Hidden Now Heard yn brosiect hanes llafar dros dair blynedd (2015-17) a gynhaliwyd dan arweiniad elusen Mencap Cymru i bobl ag anableddau dysgu ac mewn partneriaeth ag Amgueddfa Werin Cymru Sain Ffagan ac amgueddfeydd rhanbarthol ledled Cymru. Fe'i hariannwyd gan Gronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol. Aeth y prosiect ati i gasglu atgofion cleifion, eu perthnasau a staff o chwe hen ysbyty arhosiad hir yng Nghymru. Yn aml roedd yr atgofion hyn yn boenus a heb eu datgelu i neb o'r blaen.

Galwai Deddf Nam Meddyliol 1913 ar awdurdodau lleol i sefydlu ysbytai arhosiad hir ar gyfer pobl â phroblemau iechyd meddwl neu anableddau dysgu. Caent eu cyfrif yn "drefedigaethau" ar gyfer pobl â "nam meddyliol" ond câi llawer o'r cleifion gamddiagnosis a chaent eu hynysu oddi wrth gymdeithas. Chwaraeodd Mencap Cymru ran arweiniol wrth gau'r sefydliadau arhosiad hir hyn yng Nghymru.

Ar ddechrau'r prosiect, bu Sain Ffagan yn cydweithio'n agos â Mencap Cymru i hyfforddi eu staff ym moeseg a thechnegau casglu tystiolaeth lafar, ac i ddatblygu ffurflenni hygyrch ar gyfer caniatâd a hawlfraint. Yn ystod y prosiect, gwnaed 97 recordiad hanes llafar gydag 85 o bobl – pob recordiad bellach wedi'i archifo yn Sain Ffagan – a chynhaliwyd naw arddangosfa dros dro mewn amgueddfeydd rhanbarthol a mannau cyhoeddus ledled Cymru.

Soniodd Sara Pickard o Mencap Cymru am ei rôl fel swyddog prosiect a chyfwelydd: "Roedden ni'n teimlo y byddai cael rhywun fel fi yn rhan o'r cyfweliad yn ein helpu i gael y cyfweliad gorau posibl. Mewn rhai achosion, roedd y ffaith fy mod i yno yn help i'r cyfweliadau. Rwy'n credu bod cael rhywun ag anabledd dysgu yn bresennol yn gallu helpu i wneud i bobl deimlo'n gartrefol, nid yn unig y cyn-gleifion ond y staff cymorth hefyd gan fod gennym brofiadau'n gyffredin."

Mae Mencap Cymru a Sain Ffagan wedi datblygu'r model hwn ymhellach i fod yn fframwaith ar gyfer Ein Rhwydweithiau Cymdeithasol – prosiect hanes llafar sy'n archwilio'r cyfeillgarwch a brofir gan bobl ag anableddau dysgu sy'n byw yng Nghymru heddiw a'u perthynas â phobl eraill. Bydd recordiadau'r prosiect hwn hefyd yn dod yn rhan o'r casgliad cenedlaethol yn Sain Ffagan.

02.
CREU LLEOEDD GWELL I FYW A GWEITHIO YNDDYNT

LLENYDDIAETH A THRAWMA
CANOLFAN DYLAN THOMAS

Mae Llenyddiaeth a Thrawma yn brosiect ysgrifennu creadigol cymunedol sy'n cael ei redeg gan Wasanaeth Dylan Thomas, Cyngor Abertawe. Mae'n adeiladu ar berthynas faith rhwng Canolfan Dylan Thomas a chymunedau ffoaduriaid lleol. Ddechrau'r ganrif hon, pan ddaeth Abertawe'n "ardal wasgaru", fe ddechreuon ni weithio gyda phobl oedd wedi'u dadleoli, gan lansio blodeugerddi o ysgrifennu creadigol gan ffoaduriaid, ceiswyr lloches a phobl leol, a chynnal dathliadau cymunedol.

Diolch i arian gan Gronfa Dreftadaeth y Loteri, fe ddechreuon ni berthynas hirdymor â mudiadau fel Grŵp Cefnogi Ceiswyr Lloches Abertawe, yr African Community Centre ac Abertawe, Dinas Noddfa, ac yn bwysicaf oll gyda phobl oedd wedi'u dadleoli. O ganlyniad i hynny, cychwynnwyd y sesiynau Llenyddiaeth a Thrawma yn 2017, dan arweiniad yr awdur o'r Camerŵn, Eric Ngalle Charles. Bu ei brofiad personol ef o gael ei ddadleoli a cheisio lloches yn hanfodol wrth ddarparu lle diogel i bobl fynegi eu hunain.

Yn ystod y sesiynau Llenyddiaeth a Thrawma, mae pobl yn adrodd eu straeon unigryw trwy farddoniaeth a rhyddiaith. Roedd cynnal y gweithdai yn ein man dysgu'n sicrhau bod cyfleusterau chwarae ar gael i

blant ac felly bod yr oedolion yn gallu canolbwyntio ar ysgrifennu. Darparwyd tocynnau bws am ddim fel nad oedd costau teithio'n rhwystr. Mae'r gwaith a gynhyrchwyd wedi ymddangos mewn digwyddiadau diwylliannol ac ar y cyfryngau lleol, ac mae wedi'i ddarllen ar radio y BBC.

Mae'r gweithdai'n cael effaith gymdeithasol glir, gan alluogi pobl i deimlo'n rhan o'r gymuned ehangach, i ddechrau mynychu canolfannau diwylliannol ac i ddod i nabod eu dinas newydd. Daeth ein canolfan yn ganolbwynt ac yn ofod diogel i grŵp ymroddedig a dawnus o gymuned sy'n aml yn cael ei hesgeuluso.

Ar ôl cael cyfle i gydweithio'n agos â cheiswyr lloches a ffoaduriaid, rydym yn cydweithio yn awr i ehangu'r cyfleoedd hyn. Bydd ein prosiect newydd Blooming under the Tall Tales, gyda chefnogaeth Cronfa Casgliadau Esmée Fairbairn, yn canolbwyntio ar weithio gyda cheiswyr lloches, ffoaduriaid a mudiadau cymunedol i ddatblygu rhaglenni teuluol o gwmpas ein casgliadau.

Saba Humayun
Prosiect Llenyddiaeth a Thrawma

“

Fel ffrind, neu fel teulu erbyn hyn, rydyn ni’n ceisio annog pobl i ddod i’r prosiect hwn i rannu eu stori os dymunan nhw.

Rwy’n hoffi dweud wrth bobl beth rydyn ni wedi bod drwyddo. Mae gennym ni lawer o broblemau yn ein bywyd, ond rydyn ni yma o hyd. Mae gennym gyfle i siarad o flaen pobl.

O’r blaen, roeddwn i’n nerfus. Ond roedd Eric bob amser yn dweud wrtha i, ‘Dim ond ti sy’n gallu dweud dy stori di wrth bobl eraill’.

LLE I GYMUNEDAU
AMGUEDDFA CWM CYNON

Bu Amgueddfa Cwm Cynon yn ymdrechu i'w sefydlu ei hunan yng Nghwm Cynon ers ei ailagor yn 2016. Mae wedi gweithio i ddenu artistiaid a grwpiau celf lleol, i recriwtio gwirfoddolwyr yn lleol, i lleol sy'n adlewyrchu'r gymuned ac i wneud yr amgueddfa'n fwy perthnasol i fywydau bob dydd y bobl, gan greu ffyrdd newydd o ddod â phobl trwy ei drysau.

Er mwyn gwneud hyn ceisiodd yr amgueddfa newid ei delwedd ac adlewyrchu hunaniaeth cymunedau Cwm Cynon trwy groesawu sefydliadau sy'n gweithio er budd y gymuned leol. Aeth ati i feithrin perthnasoedd â grwpiau y gallai gydweithio â nhw fel Project Unity, grŵp cymorth LGBTQIA. Bu'n cydweithio â'r grŵp i ehangu eu rhaglen, o ddim ond prynhawniau coffi misol i gynnwys sgyrsiau, digwyddiadau ymwybyddiaeth ac arddangosiadau yn yr amgueddfa.

Dros gyfnod o dair blynedd, bu cynnydd o 460% yn y defnydd o ystafelloedd yr amgueddfa, o 205 awr yn y 12 mis hyd at fis Mawrth 2018 i 965 awr dros gyfnod o 11 mis hyd at fis Chwefror 2020.

Daeth yr amgueddfa'n ganolfan i'r gymuned a llwyddodd i amrywio'i harlwy, gan ddod yn berthnasol i bobl Cwm Cynon. Yn ogystal, daeth yr amgueddfa'n ystafell ddosbarth, yn fan cyfarfod, yn gylch chwarae, yn grŵp cymorth, yn ddosbarth ioga a mwy. Mae'r amgueddfa wedi tyfu, mae wedi dysgu mwy am ei chymuned, ac wedi dod yn fwy cynhwysol ar ei thaith. Mae'n lle sy'n diwallu llawer o anghenion, ac yn gynfas i hunaniaethau amrywiol ein cymunedau.

STRAEON CROCHENWAITH LLANELLY
AMGUEDDFA PARC HOWARD MEWN PARTNERIAETH Â CYFUNO

Rhoddwyd Amgueddfa Parc Howard yn rhodd i Lanelli gan y Fonesig Howard Stepney yn 1912 i fod yn ganolfan ar gyfer y celfyddydau, diwylliant a lles mewn cyfnod o ddiweithdra uchel ac aflonyddwch cymdeithasol. Mae Llanelli'n dref ôl-ddiwydiannol falch ar y groesffordd rhwng broydd gwledig ac ardaloedd diwydiannol y de. Cafwyd cynlluniau adfywio uchelgeisiol ym meysydd diwylliant, chwaraeon a'r amgylchedd. Ond roedd gostyngiad yn nifer yr ymwelwyr â'r amgueddfa yn arwydd bod yna broblem.

Cafodd ein prosiect i ddefnyddio casgliadau mewn ffordd wahanol er budd y gymdeithas ac i wneud newidiadau er gwell gefnogaeth Cronfa Casgliadau Esmée Fairbairn, a reolir gan Gymdeithas yr Amgueddfeydd. Roedd casgliad Parc Howard o Grochenwaith Llanelly (1839-1922), pob darn wedi'i wneud â llaw ac yn gyforiog o straeon am bobl, yn lle diddorol i ddechrau'r daith.

Bu prosiect Straeon Crochenwaith Llanelly yn arbrofi i weld beth roedd pobl yn ei fwynhau. Roedd ein partneriaeth â'r rhaglen Cyfuno yn help i hyrwyddo'r gwaith trwy rwydweithiau cymunedol. Bu'r cynnydd o 40% yn nifer yr ymwelwyr o fewn blwyddyn a chyrraedd rownd derfynol gwobr Kids in Museums ar gyfer Amgueddfeydd sy'n Croesawu Teuluoedd yn dipyn o syndod.

Roeddem yn awyddus i bobl weld y gallen nhw wneud gwahaniaeth yn eu hamgueddfa. Cyd-grëwyd arddangosfa grochenwaith barhaol newydd gyda gwybodaeth a deunyddiau a gasglwyd trwy sesiynau ailddehongli gydag arbenigwyr; gweithdai gyda'r Gymdeithas Awtistiaeth Genedlaethol; rhaglenni canolfannau teuluoedd; a chymdeithasau hanes lleol. Datgelodd y rhain straeon hanesyddol hynod ddiddorol am ymfudo, hunaniaeth, iaith, iechyd, bywydau gwaith, ac anghydraddoldebau, a oedd yn canu cloch gyda phobl heddiw.

Er bod y pandemig wedi dod cyn cwblhau'r arddangosfa, bu'n gyfle i roi cynnig ar rywbeth newydd: adnoddau ar-lein ar gyfer ysgolion. Bydd y cwricwlwm newydd, a gyflwynir yng Nghymru cyn hir, yn golygu y gellir defnyddio'r casgliad crochenwaith a'r straeon cymunedol a gasglwyd gennym i ysbrydoli themâu trawsgwricwlaidd a phrofiad cwbl newydd wrth ymweld. Bydd y rhain ar gael yn nes ymlaen yn 2021.

HEL TRYSOR; HEL STRAEON

PARTNERIAETH DAN ARWEINIAD AMGUEDDFA CYMRU

Cafodd prosiect treftadaeth *Hel Trysor, Hel Straeon,* sef partneriaeth rhwng Amgueddfa Cymru, Ffederasiwn Amgueddfeydd ac Orielau Celf Cymru (y Ffed) a'r Cynllun Henebion Cludadwy yng Nghymru (PAS Cymru), ei ariannu trwy raglen Collecting Cultures Cronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol (2015-2020).

Llwyddodd wyth ar hugain o amgueddfeydd ledled Cymru i gaffael 168 o arteffactau archaeolegol pwysig, a ganfuwyd yn ddiweddar gan aelodau'r cyhoedd, ar gyfer eu casgliadau. Yn ogystal, daeth y prosiect â chlybiau defnyddwyr datgelyddion metel, amgueddfeydd lleol a chymunedau at ei gilydd i glywed y straeon newydd a ddatgelwyd gan y darganfyddiadau hyn.

Bu chwe phrosiect archaeoleg cymunedol, o dan arweiniad amgueddfeydd lleol, yn cydweithio â grwpiau targed a chymunedau allweddol, yn cynnwys gofalwyr ifanc, grwpiau dementia, grwpiau dynion, WIs, cynfilwyr yn dioddef o PTSD, ysgrifenwyr ifanc, grwpiau o ysgolion lleol, gwirfoddolwyr amgueddfeydd, grwpiau treftadaeth, defnyddwyr datgelyddion metel a pherchnogion tir. Cafwyd ymateb creadigol gan bob prosiect i ddarganfyddiadau arwyddocaol a wnaed yn eu hardal. Cynhaliwyd dros gant o weithgareddau, gyda 123 o wirfoddolwyr, ac fe gydgynhyrchwyd eitemau newydd i'w harddangos mewn amgueddfeydd.

Bu newyddiadurwyr ifanc a darpar newyddiadurwyr yn helpu i ddatblygu straeon a deunydd i sicrhau bod gwefan PAS Cymru yn adnodd difyr ar dreftadaeth gludadwy yng Nghymru, yn cynnwys y cyfryngau cymdeithasol a ffilmiau cysylltiedig.

Datblygodd y prosiect rwydwaith casglu strategol a diwylliant mwy hirdymor o gasglu darganfyddiadau archaeolegol yng Nghymru, yn cynnwys hyfforddiant, rhannu sgiliau a chyfleoedd i wirfoddoli.

Datblygodd drefniadau cydweithio newydd hefyd, gan gadarnhau diddordebau a rolau'r partneriaid.

Mae adroddiad gwerthuso allanol wedi cyfleu'r ymateb a gafwyd gan bobl a gymerodd ran ac a gyfrannodd, ac wedi amlinellu'r ffordd yr oedd gwahanol bobl yn teimlo bod y prosiect wedi gwneud lles iddynt.

> "Fe wnes i fwynhau'r holl brofiad o gymryd rhan yn y prosiect o'r dechrau i'r diwedd.... Mae wir yn dod â hanes yn ôl yn fyw.
>
> **Nick Mensikov**
> *Defnyddiwr datgelydd metel, a ddaeth o hyd i gelc, yn sôn am gymryd rhan yn y prosiect archaeoleg cymunedol a arweiniwyd gan Amgueddfa'r Fenni.*

03.

YSBRYDOLI YMGYSYLLTU, MYFYRIO A THRAFOD

ARDDANGOSFA DEFAID A SYMPOSIWM TIRWEDDAU'R DYFODOL AMGUEDDFA CEREDIGION

Mae Amgueddfa Ceredigion mewn ardal wledig, lle mae argyfyngau dwbl newid yn yr hinsawdd ac ansicrwydd Brexit wedi pegynu barn yn y cymunedau lleol sydd â buddiannau yn rhannau mynyddig y sir. Ymateb yr amgueddfa i hyn oedd cynnal symposiwm Tirweddau'r Dyfodol fel rhan o'i harddangosfa Defaid a gafodd ganmoliaeth uchel yng Ngwobrau Amgueddfeydd a Threftadaeth 2020. Bwriad y symposiwm oedd hwyluso deialog rhwng y gwahanol randdeiliaid.

Roedd yr arddangosfa Defaid yn archwilio hanes, treftadaeth a diwylliant cymunedau'r ffermwyr defaid, trwy lens celf gyfoes, gyda chymorth arteffactau o gasgliadau'r amgueddfa. Trwy gymorth cyllid gan yr Art Fund a Sefydliad Garfield Weston, llwyddodd yr amgueddfa i gael benthyg gweithiau'n ymwneud â defaid gan Henry Moore, Joseph Beuys a Menashe Kadishman. Bu'r gweithiau hyn gan artistiaid enwog o gymorth i ddenu cynulleidfaoedd ehangach.

Comisiynwyd yr artist Ffion Jones i weithio gyda ffermwyr defaid i wneud ffilm mewn cydweithrediad â'r gymuned amaethyddol, gan roi llais yn yr amgueddfa i'r cymunedau ffermio, sy'n draddodiadol yn gynulleidfa anodd iawn ei chyrraedd.

Roedd y symposiwm Tirweddau'r Dyfodol yn adeiladu ar y gwaith estyn allan ac ar y sylw a gafodd yr arddangosfa. Daeth ag artistiaid, curaduron, academyddion, ffermwyr, ecolegwyr, ymgyrchwyr amgylcheddol, llunwyr polisi ac eraill ynghyd i drafod materion yn ymwneud â threftadaeth a dyfodol ardaloedd mynyddig Ceredigion. Roedd y teithiau cerdded, y sgyrsiau a'r trafodaethau ar ffurf 'caffi byd' yn galluogi pobl i ymwneud â'i gilydd gan wrando'n barchus ac yn weithredol gan geisio canfod gwerthoedd cyffredin ac adeiladu pontydd.

Mae gwaddol y digwyddiad arloesol hwn yn parhau; mae'r amgueddfa'n cynnal cyfarfodydd misol Ymarfer y Bobl, yn ddigidol yn ystod y cyfnodau cloi, i barhau â'r ddeialog a sefydlwyd cynghrair o dros 30 o ymarferwyr tir o'r enw Cynefin yn dilyn y symposiwm. Ei nod yw rhannu adnoddau a gwybodaeth yn ymwneud â'r tir a'r amgylchedd.

DATGELU CYFRINACHAU BANER JAPAN
AMGUEDDFA FIRING LINE

Cafodd Amgueddfa Firing Line gyllid gan Ffederasiwn Amgueddfeydd Cymru i gyflwyno prosiect i ailddehongli baneri o Japan yng Nghasgliadau Catrawd Frenhinol Cymru. Fel man cychwyn, trefnwyd i Tamayo, cyfieithydd Japaneg a myfyriwr ym Mhrifysgol Caerdydd, i ymchwilio i arteffact yn yr amgueddfa; un faner Japaneaidd a gipiwyd gan y Gatrawd Gymreig yn Burma.

Bu Tamayo'n ymchwilio'n fedrus gan ddatgelu enw perchennog gwreiddiol y faner, canfod o ba gymuned y daeth ac adnabod marciau'r stamp swyddogol a oedd yn dal ar y faner. Buan iawn y sylweddolwyd faint o symbolaeth ac arwyddocâd emosiynol a gollwyd wrth i faner a gipiwyd droi'n arteffact mewn amgueddfa.

Trwy gydweithio ag Amgueddfa Catrawd Frenhinol Cymru yn Aberhonddu, cafwyd gweld rhagor o arteffactau tebyg. Yn y gorffennol, roedd baneri cenedlaethol Japan yn cael eu llofnodi gan aelodau o gymuned milwr o Japan pan fyddai'n mynd i ryfel. Rhoddodd y weithred o gyfieithu llofnodion fywyd newydd i'r arteffactau hyn, gan wneud synnwyr o'r berthynas rhwng y gwahanol faneri Japaneaidd. Caniataodd i ni fel amgueddfeydd greu dehongliadau newydd yn seiliedig ar naratifau Japaneaidd sy'n rhoi cyd-destun i'r ychydig wybodaeth oedd gan y gatrawd am eu harwyddocâd. Roedd hon yn ffordd newydd i'r ddwy amgueddfa fynd i'r afael â phrosiectau curadurol ac arweiniodd at strategaethau dehongli newydd gyda'r nod o ehangu'r cynulleidfaoedd sy'n dod i weld ein casgliadau. Er bod pandemig Covid-19 wedi gohirio'r prosiectau ailarddangos hyn, mae'r prosiect hwn wedi helpu i baratoi'r ffordd ar gyfer dehongli straeon arteffactau'r gatrawd yn y dyfodol.

Yn ogystal, defnyddiwyd yr arian i gynhyrchu ffilm ddogfen fer yn dilyn hynt y prosiect hwn. Gellir ei gwylio yn: https://m.youtube.com/watch?v=yHkeSnH58W8

POBL BUTETOWN
AMGUEDDFA CAERDYDD

Prosiect ar y cyd rhwng Amgueddfa Caerdydd a chydweithfa o artistiaid cymunedol oedd *Pobl Butetown*. Gyda chanmlwyddiant Terfysgoedd Hil 1919 yn fan cychwyn, roedd yn rhannu hanesion am y rhagfarn a'r hiliaeth a ddioddefodd y gymuned ond hefyd yn dathlu ei chreadigrwydd a'i gwydnwch.

Cynhaliwyd digwyddiad i gychwyn y prosiect, gyda sgyrsiau ac arddangosiadau gan yr amgueddfa, cymuned Butetown, Archifau Morgannwg, Llyfrgelloedd Caerdydd, Race Equality First a'r Gyfnewidfa Treftadaeth a Diwylliant.

Roedd y digwyddiad yn annog pobl i ddysgu am y terfysgoedd ac i fyfyrio arnynt, roedd yn herio hen gamargraffiadau ac yn gwahodd y rhai a ddaeth i rannu a thrafod y terfysgoedd eu hunain a'r effaith a gawsant ar y gymuned wedyn.

Roedd yr amgueddfa'n cydnabod bod y ddinas wedi anwybyddu'r terfysgoedd a'u heffeithiau ers amser maith ac mai ychydig iawn oedd ganddi yn ei chasgliad a allai ei helpu i'w cyfleu yn ei harddangosfeydd (yn enwedig o safbwynt y cymunedau croenliw a gafodd eu dal yn y trais). Felly aeth ati i gomisiynu artistiaid o'r gymuned, i weithio gyda'r gymuned, i ymateb yn greadigol. Esgorodd hyn ar ffilm ddogfen (gan Gavin Porter, gyda cherddoriaeth gan Anthony Ward), darlun (gan Kyle Legall), cyfres o ffotograffau (gan Zaid Djerdi) a cherdd (gan Ali Zay). Erbyn hyn mae'r rhain yn rhan o'r casgliad ac maent i'w gweld yn arddangosfeydd parhaol yr amgueddfa, ac mewn adnoddau i ysgolion a rhaglenni.

Mae *Pobl Butetown* yn enghraifft o ymrwymiad yr amgueddfa i gefnogi cymunedau i adrodd eu straeon yn eu lleisiau eu hunain ac i sicrhau bod rhannau o hanes Caerdydd sydd heb eu mynegi, wedi'u hanwybyddu neu wedi'u cuddio yn cael eu clywed.

DIPPY YN AMGUEDDFA GENEDLAETHOL CAERDYDD AMGUEDDFA CYMRU

Yn 2019 bu Dippy, sgerbwd Diplodocws eiconig y Natural History Museum ar daith o gwmpas y Deyrnas Unedig. Ymwelodd â Chymru gan alw yn Amgueddfa Genedlaethol Caerdydd. Roedd y Natural History Museum yn awyddus i Dippy'r deinosor gael ei ddefnyddio i ysbrydoli ymwelwyr i ymddiddori mewn materion amgylcheddol cyfoes ac i gyrraedd pobl nad ydynt yn arfer dod i amgueddfeydd.

Mae gennym Fforwm Ieuenctid ym mhob un o'n hamgueddfeydd ledled Cymru. Anogir pobl ifanc 14-25 oed i fod yn bartneriaid wrth wneud penderfyniadau a threfnu gweithgareddau. Mae'r fforymau'n ystyried barn pobl ifanc ac yn mynd i'r afael â materion sy'n bwysig iddyn nhw. Mae prosiectau dan arweiniad ieuenctid ar draws yr amgueddfa yn rhan o'r fenter Dwylo ar Dreftadaeth, a wnaed yn bosibl gan grant Tynnu'r Llwch Cronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol.

Er mwyn gwneud Dippy yn berthnasol i'w cyfoedion, dewisodd y bobl ifanc godi ymwybyddiaeth o'r argyfwng hinsawdd ac ysbrydoli gweithredu cadarnhaol yn y maes. Dewiswyd effaith amgylcheddol y diwydiant ffasiwn fel eu "prif fater" oherwydd ei gost amgylcheddol enfawr. Penderfynwyd cysylltu hyn â deinosoriaid trwy lunio

deinosor o ddillad gwastraff ac eitemau ffasiwn oedd ar eu ffordd i safleoedd tirlenwi.

Ar ôl dewis y thema, bu’r grŵp yn chwilio am waith celf yn y casgliadau a oedd naill ai’n ymwneud â materion amgylcheddol neu’n defnyddio ffabrigau a phethau y daethpwyd o hyd iddynt.

> “Mae wedi bod yn hwyl, gweithio gyda’n gilydd fel tîm yn creu celf i lywio newid amgylcheddol.
>
> Aelod o’r fforwm ieuenctid

Buont yn gweithio gyda’r artist cerflunio lleol Megan Broadmeadow. Penderfynodd y fforwm gynnwys y cyhoedd wrth wneud elfennau o’r eitem er mwyn codi ymwybyddiaeth o’r materion dan sylw. Aethant ati i ddatblygu a threfnu gweithgareddau gyda theuluoedd oedd yn ymweld â’r amgueddfa yn ystod gwyliau’r haf. Yn ogystal, cynhaliwyd gweithdai undydd gyda phobl ifanc o sefydliadau partner gan gynnwys Llamau ac Ymddiriedolaeth y Tywysog. Roedd y gweithdai hyn hefyd yn canolbwyntio ar ddefnyddio ffasiwn i godi ymwybyddiaeth a lledaenu negeseuon cadarnhaol. Roedd pobl ifanc yn rhan annatod o’r prosiect cyfan; cyflwynodd awdur ac ymgyrchydd ifanc weithdai ysgrifennu gyda’r grŵp i ddatblygu gwaith ysgrifennu’r arddangosfa, a bu myfyrwyr darlunio a dylunio o Brifysgol Metropolitan Caerdydd yn eu helpu i ddatblygu dyluniad 2D yr arddangosfa.

Tra oeddent yn datblygu’r prosiect, cyhoeddodd Streiciau Hinsawdd Ieuenctid ddiwrnod o weithredu byd-eang, felly cynhaliwyd gweithdai gwneud baneri ar gyfer pobl ifanc a theuluoedd i baratoi ar gyfer y streic.

Datblygodd y bobl ifanc sgiliau newydd, gan gynnwys gwnïo a sgrin-brintio, ochr yn ochr â sgiliau cynllunio, gweithio mewn tîm, creu cynlluniau prosiectau, ymchwilio a chynllunio digwyddiadau. Maent hefyd wedi parhau i ymgyrchu ynghylch newid yn yr hinsawdd.

Cafodd y gwaith ymgyrchu hyn effaith gadarnhaol ar yr amgueddfa. Roedd yr arddangosfa yn rhannol gyfrifol am benderfyniad y sefydliad i ddatgan argyfwng hinsawdd ac ecolegol byd-eang, a chadarnhau ei ymrwymiad i leihau ei ôl troed carbon.

Ar hyn o bryd mae’r amgueddfa’n gweithio i ddatblygu rhaglen newydd i ysgolion yn ymwneud â newid yn yr hinsawdd ac ymgyrchu fel rhan o waddol y prosiect.

Image credits
Front cover: discussions on the heritage and future of Ceredigion's uplands, image courtesy of Ceredigion Museum; p.3 Museum of Butetown portrait © Museum of Cardiff/Zaid Djerdi; p.7 artwork on the wall of a Covid-19 field hospital, image courtesy of Amgueddfa Cymru – National Museum Wales; p.8 Pixabay; p.9 image courtesy of Cynon Valley Museum; p.10 ward teapot from Bryn y Neuadd Hospital. More than 20 associated objects came into the St Fagans collection as a result of the Hidden Now Heard partnership project, image courtesy of Amgueddfa Cymru; p.12 Eric Ngalle Charles (centre) with participants in the Literature and Trauma project, image courtesy of Dylan Thomas Centre; LGBTQIA flags, image courtesy of Cynon Valley Museum; image courtesy of Parc Howard Museum; participants in the Saving Treasures; Telling Stories project, image courtesy of Amgueddfa Cymru; p.18 image courtesy of Ceredigion Museum; p.19 Japanese flag, image courtesy of Cardiff Castle Museum; p.20 Museum of Butetown portraits ©Museum of Cardiff/Zaid Djerdi; p21/22 displays created by the youth panel for the Dippy exhibition at the National Museum Cardiff, images courtesy of Amgueddfa Cymru.

AMGUEDDFEYDD YN NEWID BYWYDAU

Museums Association

Museums Association
42 Clerkenwell Close,
London EC1R 0AZ
T: 020 7566 7800

#museumschangelives

www.museumsassociation.org/museums-change-lives